

BIULETYN

KOŁA MIŁOŚNIKÓW DZIEJÓW GRUDZIĄDZA

KLUB „CENTRUM” SPÓŁDZIELNI MIESZKANIOWEJ

Rok XIII: 2015

Nr 19 (431)

Data odczytu: 13.05.2015 r.

Data wydania: 13.05.2015 r.

989. spotkanie

Zbigniew Otremba

JÓZEF PIŁSUDSKI (1867-1935)

Komendant – Naczelnny Wódz – Pierwszy Marszałek

Józef Piłsudski urodził się 5 grudnia 1867 roku w Żuławie, powiat święciański. Był synem ziemianina Józefa Wincentego Piotra i Marii z domu Billewicz. W 1885 roku ukończył w Wilnie gimnazjum i rozpoczął studia medyczne na Uniwersytecie w Charkowie, lecz po roku zrezygnował z dalszej nauki. W dniu 22 marca 1887 roku został w Wilnie aresztowany pod zarzutem udziału w przy-

Wojciech Kossak, Józef Piłsudski na Kasztance. Obraz ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie

gotowywanym zamachu na cara Aleksandra III, za co został skazany na pięć lat zesłania do wschodniej Syberii – Kireńsk nad Leną. Z Petersburga został 23 maja wysłany na Syberię. Od października do grudnia 1887 roku przebywał w więzieniu w Irkucku, a następnie na zesłaniu w Kireńsku do sierpnia 1890 roku i w Tunce do maja 1892 roku. Po odbyciu kary powrócił do Wilna i w tym roku wyjechał do Warszawy. Tam nawiązał kontakt z nowoutworzoną Polską Partią Socjalistyczną, wszedł do władz i został redaktorem pisma PPS „Robotnik”, którego drukarnia mieściła się w Łodzi. W dniu 21 lutego 1900 roku został ponownie aresztowany i więziony przez osiem miesięcy w X Pawilonie Cytadeli Warszawskiej, gdzie

zaczął symulować chorobę umysłową. W marcu 1901 roku został przewieziony do Petersburga, skąd 13 maja 1901 roku zbiegł do Galicji. Od wiosny 1902 roku kierował PPS. Po rozłamie partii w 1906 roku powołał PPS Frakcję Rewolucyjną, gdzie od 1909 roku do 1914 roku był członkiem Komitetu Centralnego. Był zwolennikiem utworzenia regularnych sił zbrojnych do walki z Rosją. W tym czasie z jego inicjatywy powołano we Lwowie Związek Walki Czynnej, rozwijał w Galicji Związki Strzeleckie, a założona w sierpniu 1914 roku Polska Organizacja Wojskowa uważała go za komendanta głównego. Po wybuchu I wojny światowej 1. Kompania Kadrowa Legionów na jego rozkaz w dniu 6 sierpnia 1914 roku wyruszyła z krakowskich Oleandrów do zaboru rosyjskiego. Wkrótce powstał 1. pułk piechoty Legionów Polskich, a następnie utworzono I Brygadę, którą w latach 1914-1916 dowodził we wszystkich bitwach. W dniu 5 listopada 1916 roku został zdymisjonowany ze stanowiska dowódcy i został członkiem Tymczasowej Rady Stanu Królestwa Polskiego. W tymże roku doprowadził do tzw. „kryzysu przysięgowego” w Legionach Polskich. Z 21 na 22 lipca 1917 roku został aresztowany i internowany w twierdzy w Magdeburgu. Po wybuchu rewolucji w Niemczech został zwolniony i 10 listopada 1918 roku przybył do Warszawy, gdzie w następnym dniu Rada Regencyjna przekazała mu władzę nad wojskiem, 14 listopada całą władzę. O objęcia stanowiska Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego od 1918 roku do 1922 roku był Naczelnym Wodzem. Naczelnikiem Państwa był od 22 listopada 1918 roku do 14 grudnia 1922 roku (początkowo tymczasowym). Dowodził wyprawą wileńską (kwiecień 1919 r.), ofensywą na Ukrainie (kwiecień – maj 1920 r.), bitwą warszawską (sierpień 1920 r.) i bitwą niemeńską (wrzesień 1920 r.).

W dniu 19 marca 1920 roku został mianowany Pierwszym Marszałkiem Polski – buławę marszałkowską otrzymał w Warszawie 14 listopada 1920 roku. Od 4 lutego 1921 roku został z urzędu Wielkim Mistrzem Orderu Orła Białego. Po złożeniu rezygnacji z funkcji Szefa Sztabu Generalnego w dniu 9 czerwca 1923 roku, zamieszkał w willi „Milusin” w Sulejówku pod Warszawą. Do władzy powrócił w wyniku zamachu majowego 12-14 maja 1926 r. Wybrany w dniu 31 maja 1926 roku na urząd Prezydenta RP, nie przyjął tego stanowiska. Ministrem Spraw Wojskowych był od 15 maja 1926 roku do śmierci to jest do 12 maja 1935 roku. Dwukrotnie był prezesem Rady Ministrów.

Po uroczystościach pogrzebowych trumna z ciałem Marszałka w dniu 18 maja 1935 roku spoczęła na Wawelu w Krakowie, w krypcie św. Leonarda obok króla Jana III Sobieskiego, Józefa Poniatowskiego i Tadeusza Kościuszki. W dniu 21 października 1935 roku zwłoki przelożono ze srebrnej trumny do kryształowej i w 1937 roku przeniesiono do krypty pod Wieżą Srebrnych Dzwonów. Urna z jego sercem w pierwszą rocznicę śmierci została umieszczona wraz z trumną jego matki na cmentarzu w Wilnie, na Rosie.

Był Kawalerem Orderu Orła Białego, odznaczony Krzyżem Orderu Wojennego Virtuti Militari I, II i V klasy, Krzyżem Niepodległości z Mieczami, Orderem Polonia Restituta I klasy, Krzyżem Walecznych czterokrotnie. Honorowy

obywatel ponad czterdziestu miast, kilkadziesiąt ulic, placów, szkół i różnych instytucji nosi imię Józefa Piłsudskiego. Marszałek był dwukrotnie żonaty, od 1921 roku z drugą żoną Aleksandrą z domu Szczerbińska (zmarła 31.03.1963 r. w Londynie) miał dwie córki (obie w latach 1930-1990 przebywały zagranicą): Wandę Piłsudską (1918-2001), lekarza psychiatrę, wiceprezesa Instytutu Józefa Piłsudskiego i Jadwigę Piłsudską Jaraczewską (1920-2014), inżyniera architekta, w czasie II wojny światowej była jedną z trzech polskich pilotek w brytyjskiej Pomocniczej Służbie Rozprowadzania Samolotów, dostarczających samoloty z fabryk na front, jej mężem był kpt. mar. Andrzej Jaraczewski (1916-1992), oficer nawigacyjny ORP „Błyskawica”, ORP „Garland” i ORP „Krakowiak”.

Związki Józefa Piłsudskiego z Grudziądzem

1. Wizyta Marszałka w Grudziądzu – 7 i 8 czerwca 1921 roku.

W związku zapowiedzianą wizytą Naczelnika Państwa w Grudziądzu, w dniu 27 maja 1921 roku Rada Miejska uchwaliła kredyt na pokrycie kosztów tej wizyty, w wysokości 100 tysięcy Marek (polskich). W Grudziądzu ukazały się obwieszczenia, w których przedstawiciele elity miasta m.in. reprezentanci władz miejskich, duchowieństwa i wojska apelowali do mieszkańców o godne przyjęcie znakomitego gościa.

W dniu 3 czerwca 1921 roku prezydent Grudziądza otrzymał pilny telegram od Wojewody Pomorskiego następującej treści:

„Naczelnik Państwa przyjeżdża statkiem 7.VI koło 12-tej do Grudziądza.

Przywitanie ma nastąpić na przystani u wybrzeży Wisły przez p. Prezydenta”.

W słoneczny wtorek 7 czerwca 1921 roku z kilkugodzinnym opóźnieniem (spowodowanym niskim stanem wody na Wiśle), przyplłynął z Bydgoszczy do Grudziądza statkiem Polskiej Żegl-

Harodova Archiwum Cyfrowe; sygn. 31H-345

16 DP podczas powitania Piłsudskiego w Grudziądzu

gi Państwowej „Siemiradzki”, w otoczeniu flotyli mniejszych statków, Naczelnik Państwa Józef Piłsudski, witany był entuzjastycznie przez ogromne rzesze mieszkańców zgromadzonych na stokach nadwiślańskich. Naczelnika w imieniu miasta przywitał prezydent Józef Włodek, następnie meldunek złożył gen. dyw. Zygmunt Zeliński, dowódca DDG Pomorze. Po przeglądzie pododdziałów udał się do Ratusza. Przed nim Marszałka powitali: w imieniu miasta Julian Szychowski, przewodniczący Rady Miejskiej, a w imieniu społeczeństwa powiatu – Marian Paszota. Po rozmowach w Ratuszu Piłsudski przyjął na Rynku defiladę żołnierzy 16. DP, którą prowadził jej dowódca – płk Kazimierz Ładoś. Następnie udał się do pałacyku przy ul. Kwidzyńskiej, siedziby gen. Zelińskiego. Dalszym etapem był pobyt w koszarach im. Józefa Piłsudskiego przy ul. Lipowej 46-52, w których stacjonował 64 PP. Po śniadaniu w kasynie pułku Naczelnik Państwa dokonał otwarcia Wystawy Sztuk Pięknych Artystów Pomorskich w Muzeum przy ulicy Lipowej 28. Na zakończenie pierwszego dnia pobytu Naczelnika Państwa odbył się raut na jego cześć w pięknie udekorowanym Domu Polskim „Bazar” przy ul. Moniuszki. W środę 8 czerwca 1921 roku Józef Piłsudski, serdecznie żegnany przez tłumy grudziądzan, odjechał samochodem do Radzyna.

2. Upamiętnienia za życia Józefa Piłsudskiego.

- a) Już w 1920 roku koszary przy ulicy Lipowej nazwano imieniem Józefa Piłsudskiego. W koszarach tych stacjonował 64. pułk piechoty, znany Piłsudskiemu i darzony przezeń sympatią.
- b) W Centrum Wyszkozenia Kawalerii przy ul. Radzyńskiej mieściła się Sala Honorowa CWK im. Marszałka Józefa Piłsudskiego.
- c) Przy ulicy Prowiantowej został w czynie społecznym zbudowany Dom Żołnierza. Oddany do użytku 19 marca 1930 roku, otrzymał imię Marszałka Józefa Piłsudskiego. Budynek ten stał się centralną wojskową instytucją kulturalną w Grudziądzu, mieściły się w nim m.in. teatr żołnierski oraz kino.
- d) W Święto Niepodległości 11 listopada 1931 roku odsłonięto i poświęcono na dziedzińcu przed kasynem oficerskim Centrum Wyszkozenia Żandarmerii przy ulicy Karabinierów – na terenie koszar im. Króla Władysława Łokietka – pomnik Marszałka Józefa Piłsudskiego.
- e) W dniu 11 listopada 1933 roku, z okazji

15. rocznicy odzyskania Niepodległości i przypadającej w tym roku 250. rocznicy zwycięstwa Króla Jana III Sobieskiego nad Turkami pod Wiedniem odsłonięto w Grudziądzu w parku Dworcowym (obok dworca kolejowego) drugi pomnik Marszałka Józefa Piłsudskiego w mieście.

- f) W latach 30. powstało w Grudziądzu Miejskie Osiedle Ogródków i Domków im. Marszałka Józefa Piłsudskiego. Osiedle było zlokalizowane na północ od obecnej ulicy Waryńskiego i na wschód od ogródków działkowych im. Tadeusza Kościuszki.

3. Upamiętnienia po śmierci Marszałka.

- a) W dniu 11 listopada 1935 roku, pół roku po śmierci Józefa Piłsudskiego, nagłownej ścianie Ratusza, z prawej strony wejścia do pomieszczeń Komisariatu Policji Państwowej, odsłonięto pamiątkową tablicę z brązu z napisem następującej treści:

„7 czerwca 1921 roku na ratuszu grudziądzkim Naczelnik Państwa Józef Piłsudski pierwszy Marszałek Polski przyjął należny mu hołd od ludności miasta”.

b) W okresie międzywojennym w Grudziądzu była ulica Józefa Piłsudskiego oraz przyległy do niej plac Józefa Piłsudskiego znajdujący się naprzeciw siedziby Straży Pożarnej. W 1945 rok po okresie okupacji przywrócono polską nazwę ulica Marszałka Józefa Piłsudskiego, jednak już w 1951 roku władze komunistyczne zastąpiły ją nazwą: Aleja Wojska Polskiego. Nazwa ta przetrwała niespełna 30 lat. W dniu 26 grudnia 1990 roku Rada Miejska przywróciła dotychczasową alei Wojska Polskiego nazwę: ulica Marszałka Józefa Piłsudskiego.

- c) W dniu 24 stycznia 1998 roku, w 78. rocznicę powrotu Grudziądza do Macierzy (ściśle dzień po tej rocznicy), w plebanii kościoła Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny, w danym Domu Polskim „Bazar” odsłonięto i poświęcono tablicę upamiętniającą pobyt Józefa Piłsudskiego.

- d) Ukoronowaniem starań tych mieszkańców Grudziądza, którym droga jest postać Józefa Piłsudskiego, było odsłonięcie i poświęcenie w dniu 12 maja 2005 roku, w 70. rocznicę śmierci Wielkiego Polaka – pomnika Marszałka Józefa Piłsudskiego i Wojska Drugiej Rzeczypospolitej w Grudziądzu. Stał on na jednym z najważniejszych placów miasta – placu Niepodległości.

Notatki

(L.B.S.)

Redakcja: Tadeusz Rauchfleisch, Janusz Hinz. Logo KMDG wykonał Grzegorz H. Rygielski.

